

Brief aan de leden
T.a.v. het college en de raad

Datum
1 november 2019

Kenmerk
TPW/U201900789
Lbr. 19/091

Telefoon
070 – 373 83 93

Bijlage(n)
-

Onderwerp
Principes voor de digitale samenleving

Samenvatting

De openbare ruimte digitaliseert. Er wordt steeds meer data verzameld en gebruikt. Door gemeenten zelf maar ook door andere partijen zoals bedrijven of kennisinstanties. Dataverzameling en -gebruik in de openbare ruimte levert allerlei dilemma's op over wat kan en juridisch mag, maar ook wat we ethisch acceptabel vinden. In hoeverre mogen gemeenten mijn gedrag aansturen op straat, wanneer ik dit niet weet? Wie is de 'eigenaar' van data verzameld in de openbare ruimte? Gemeenten (onder anderen) hebben de taak om te zorgen voor een toegankelijke en veilige fysieke openbare ruimte. Dit geldt ook voor de toegankelijkheid en veiligheid van de *digitale* openbare ruimte. Begin dit jaar heeft de Commissie Informatiesamenleving de VNG daarom geadviseerd een werkgroep van gemeenten op te richten om op dit onderwerp tot gezamenlijke principes te komen. Deze Principes kunt u vinden in de bijlagen.

Wij stellen u voor om in te stemmen met deze Principes als één gemeenschappelijk kader (in plaats van 355 verschillende) en ambitie voor gemeenten, waar gemeenten de komende jaren hard aan willen werken. De Principes stimuleren het spreken één gemeentelijke stem en gelijke spelregels naar innovatief bedrijfsleven. Zij vormen ook de basis van waaruit de VNG samen met gemeenten ondersteunende instrumenten voor de praktijk kan ontwikkelen. De Principes vormen ook een gedeeld kader van waaruit gemeenten de eigen lokale uitvoering verder zullen invullen. Gemeenten willen bijvoorbeeld transparant zijn over waar en waarom, door wie data wordt verzameld in de openbare ruimte. Dat betekent dat uw gemeente bijvoorbeeld sensorregistratie faciliteert. De Principes zijn nadrukkelijk geen eindpunt, maar juist het startpunt voor het gesprek over de verdere ontwikkelingen op dit onderwerp. Om gemeenten daarin te ondersteunen is de VNG voornemens de werkgroep de komende jaren te continueren als (virtueel) advies- en kennisplatform van gemeenten op ethiek en digitalisering. Via dit platform kunnen we met uw input de Principes verdere invulling geven en waar nodig herijken. Gemeenten kunnen ervaringen en dilemma's uitwisselen en met de VNG aan de slag met ontwikkeling van instrumenten voor de praktijk. Dit gebeurt volgens de uitgangspunten van Samen Organiseren, met als streven instrumenten op te leveren die u volgens de GGU methodiek als standaard kunt vaststellen.

Aan de leden**Datum**

1 november 2019

Kenmerk

TPW/U201900789

Lbr. 19/091

Telefoonnummer

070 – 373 83 93

Bijlage(n)

-

Onderwerp

Principes voor de digitale samenleving

Geacht college en gemeenteraad,

In 2018 heeft de VNG u per [ledenbrief¹](#) geïnformeerd over een aantal principes die zijn opgesteld door gemeenten Eindhoven en Amsterdam. Onze samenleving digitaliseert namelijk en dat levert gemeenten soms lastige technische, sociale, juridische en ethische vraagstukken op. Bijvoorbeeld wanneer het gaat over gebruik van nieuwe technologieën en dataverzameling in de openbare ruimte. Begin dit jaar heeft de Commissie Informatiesamenleving de VNG geadviseerd een werkgroep van gemeenten op te richten om tot gezamenlijke principes te komen. In eerste instantie op de digitale openbare ruimte, maar ook op andere thema's rondom ethiek en digitalisering. Uitgangspunt hierbij was de (rechts-)positie van bewoners in onze democratie en maatschappij. De principes moeten hierbij helpen om digitalisering in te zetten voor maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld door innovatie in het gebruik van ons wegennet makkelijk te maken. Tegelijkertijd moeten de principes publieke waarden van bewoners borgen, zoals het recht op privacy. Of inzicht geven in wat er allemaal met hun data gebeurt. Zo dragen de principes bij aan groter vertrouwen in de overheid. De werkgroep 'Principes voor de digitale samenleving' heeft op basis van de principes van Eindhoven en Amsterdam een set van gezamenlijke principes voor digitalisering van de openbare ruimte opgeleverd waar alle gemeenten zich achter kunnen scharen.

¹ VNG Ledenbrief "Principes voor de digitale stad", 2 mei 2018

Dit traject is nu afgerond, met als resultaat de volgende vijf principes:

- I. Van maatschappelijke waarde
Dataverzameling in de openbare ruimte en het gebruik van die data mag publieke waarden niet schaden. Initiatieven staan zoveel mogelijk ten dienste van het maatschappelijk belang en dragen bij aan de leefbaarheid. Gemeenten stimuleren andere partijen om dit voorop te stellen.
- II. Rechten over data geregeld
Data is open, inzichtelijk en gedeeld, tenzij wet- en regelgeving, veiligheidsrisico's of beschikkingsrechten op de data dit beperken. Een individu heeft beschikkingsrecht op data over hem of haar en beslist of dit gedeeld mag worden met anderen en wat er verder mee gebeurt, tenzij wet- en regelgeving dit beperken.
- III. Toegankelijke en veilige digitale infrastructuur
De digitale infrastructuur voor dataverzameling en -(her)gebruik is voor iedereen goed beschikbaar en toegankelijk. De gebruikte technologie is veilig, inzichtelijk, koppelbaar en kent "open interfaces", "open protocollen". Zij is ingericht conform wet- en regelgeving rond privacy en security en maakt gebruik van (open) standaarden.
- IV. Partijen verbonden
Marktpartijen, instellingen, overheden en inwoners werken samen waar dat voor hen wenselijk, respectievelijk nodig is. Zij zijn allen leveranciers en/of gebruikers van netwerkvoorzieningen, de apparatuur, de connectiviteit en de 'slimme' diensten. Gemeenten regisseren en reguleren waar nodig en mogelijk, het gebruik, de toegang, de inrichting, beschikbaarheid en de veiligheid van de digitale infrastructuur.
- V. Transparantie centraal
Marktpartijen, instellingen, overheden en inwoners zijn zoveel mogelijk transparant over apparatuur en technologie in de openbare ruimte. Gemeenten stimuleren hen om dit te doen.

In deze ledenbrief én de bijlagen geven wij een toelichting op nut, noodzaak en beoogd effect van de Principes.

Gevraagd besluit

Wij vragen u in te stemmen met de Principes als gemeenschappelijk kader en gedeelde ambitie voor gemeenten voor de digitalisering van de openbare ruimte. Zij geven hiermee richting aan beleid en uitvoering, zoals toekomstige generieke productontwikkeling in Samen Organiseren.

De openbare ruimte digitaliseert

De digitalisering en dataficering van onze samenleving komt sterk tot uitdrukking in onder andere de toename aan dataverzameling en -gebruik in de openbare ruimte. Gemeenten zetten zelf sensoren in om bijvoorbeeld luchtkwaliteit te meten of passantentellingen te doen voor binnenstadmonitoring. Daarnaast wordt data in en over de openbare ruimte verzameld omdat er geld mee kan worden verdiend. We kennen bijvoorbeeld situaties waarin commerciële partijen sensortoepassingen hebben ontwikkeld, zoals slimme digitale billboards, slimme deelfietsen of wifitracking in winkelgebieden. Ook zetten inwoners sensoren in om data over hun leefomgeving te verzamelen en wetenschaps- en onderzoeksinstellingen doen dit voor fundamenteel onderzoek.² Dataverzameling in de openbare ruimte levert allerlei dilemma's op over wat kan en juridisch mag, maar ook wat we ethisch acceptabel vinden. In hoeverre mogen gemeenten mijn gedrag aansturen

² Yeh, A., D. van Barneveld, D. Corver, Sensoren en de rol van gemeenten, Den Haag, VNG Realisatie 2018

op straat, wanneer ik dit niet weet? Wie is de ‘eigenaar’ van data verzameld in de openbare ruimte? Wie bepaalt wiens belangen voorrang krijgen als we algoritmen gebruiken bij dienstverlening in de openbare ruimte (bijv. in geval van slimme laadpalen of parkeerplekken)?

Fysiek én digitaal

Gemeenten (onder anderen) hebben de taak om te zorgen voor een toegankelijke en veilige fysieke openbare ruimte. Dit geldt ook voor de toegankelijkheid en veiligheid van de *digitale* openbare ruimte. Gemeenten (en anderen) hebben de taak om het fysieke wegennetwerk, verkeersregels voor veiligheid, fatsoenlijk gebruik en doorstroom te organiseren. Gemeenten hebben dus ook een regisserende en regulerende rol te vervullen bij de inrichting van de *digitale* infrastructuur in de openbare ruimte en het gebruik daarvan. Veel innovatieve projecten en dienstverlening worden niet door de overheid ontwikkeld. Inwoners verwachten van de overheid dat zij zelf zorgvuldig en veilig omgaat met data verzamelen en gebruik, maar ook dat zij ervoor zorgt dat anderen dit doen en daar afspraken over maakt en ‘verkeersregels’ voor hanteert. Dit is voor haar een belangrijke voorwaarde voor vertrouwen in overheidshandelen. Het Rathenau Instituut heeft onlangs [een rapport](#)³ uitgebracht over de beleving van inwoners bij sensoren. De Autoriteit Persoonsgegevens start [een verkenning](#)⁴ naar de verwerking van persoonsgegevens bij dataverzameling in de openbare ruimte (met sensoren). Er zijn veel lokale en landelijke marktpartijen die belang hebben bij een georganiseerde én veilige digitale infrastructuur, bijvoorbeeld om data en objecten voor dataverzameling (zoals lantaarnpalen) te kunnen hergebruiken. Digitalisering levert namelijk een steeds grotere bijdrage aan de economische ontwikkelingen en het vestigingsklimaat, zowel lokaal als landelijk. Dat maakt dat de digitale openbare ruimte en infrastructuur een gedeelde verantwoordelijkheid is van gemeenten, andere overheden, bedrijfsleven en kennisinstanties.

Nut en noodzaak van Principes

Gemeenten zijn zoekende naar hun rol bij deze ontwikkelingen in de openbare ruimte en het verzamelen, gebruiken en delen van data. In het whitepaper [‘Sensoren en de rol van gemeenten’](#)⁵ van VNG Realisatie zijn gemeentelijke dilemma’s en instrumenten verkend. Gemeenten doen in het paper een aantal aanbevelingen voor verdere ondersteuning in de praktijk. Dat is allereerst de ontwikkeling van gemeenschappelijke ‘Principes’. Met deze set Principes hebben gemeenten een gedeeld kader en ambitie voor de komende jaren als het gaat om dataverzameling in de openbare ruimte (en niet 355 verschillende). Dit is ook de basis om gezamenlijk verder te ontdekken wat wel/niet kan vanuit juridische en ethisch oogpunt. Deze Principes stimuleren één gemeentelijke stem en gelijke spelregels naar innovatief bedrijfsleven. Dat levert duidelijkheid en transparantie op voor bedrijven, waarmee innovatie, samenwerking en hergebruik van data wordt gestimuleerd. Deze Principes vormen ook één basis van waaruit de VNG samen met gemeenten ondersteunende instrumenten voor de praktijk kan ontwikkelen. Tot slot hebben we met de Principes ook één stem vanuit Nederlandse lokale overheden op Europees niveau, waar dit ook een belangrijk thema is.

Wat betekenen de Principes voor gemeenten?

De werkgroep ‘Principes voor de digitale samenleving’ bestaat uit een brede coalitie van partijen (met name gemeenten, maar ook provincie, politie, wetenschap). Wethouder Jim Janssen van de Commissie Informatiesamenleving is afgevaardigd als voorzitter van de werkgroep. De werkgroep

³ Snijders, D., M. Biesiot, G. Munnichs, R. van Est, met medewerking van S. van Ool en R. Akse (2019). Burgers en sensoren – Acht spelregels voor de inzet van sensoren voor veiligheid en leefbaarheid. Den Haag: Rathenau Instituut

⁴ Autoriteit Persoonsgegevens, nieuwsbericht 7 oktober 2019, “Waarborg Privacy in de ontwikkeling van smart cities” en nieuwsbericht VNG 11 oktober 2019 “AP start onderzoek Smart Cities”.

⁵ Yeh, A., D. van Barneveld, D. Corver, Sensoren en de rol van gemeenten, Den Haag, VNG Realisatie 2018

heeft het afgelopen half jaar de principes van de gemeenten van Eindhoven en Amsterdam uit 2017 getoetst aan beleid en lokale praktijk bij andere gemeenten. Ook is landelijk input opgehaald van andere gemeenten, medeoverheden, publieke organisaties en marktpartijen via een internetuitvraag en regiobijeenkomsten voor gemeentebestuurders. Doel was om deze principes te verbreden naar alle Nederlandse gemeenten. Waar gewenst en nodig zijn ze verhelderd en aangepast.

Met de vijf Principles hebben gemeenten een aantal ambities geformuleerd waar ze komende jaren hard aan willen werken om ze te realiseren. Dit is tegelijkertijd het gedeelde kader van waaruit gemeenten de eigen lokale uitvoering verder zullen invullen. Gemeenten willen bijvoorbeeld transparant zijn over waar en waarom, door wie data wordt verzameld in de openbare ruimte. Dat betekent dat uw gemeente bijvoorbeeld sensorregistratie faciliteert. Ook willen gemeenten dat verzamelde data wordt gedeeld en hergebruikt, maar dan wel op een fatsoenlijke en veilige manier. Daar zijn afspraken voor nodig tussen uw gemeente en dataverzamelande partijen, bijvoorbeeld via een overeenkomst. Gemeenten vinden ook dat bij dataverzameling in de openbare ruimte verschillende belangen moeten worden afgewogen om te kunnen bepalen wat wel of niet acceptabel is. Uw gemeente heeft daarom ook een regisserende en verbindende rol te spelen tussen partijen, bijvoorbeeld door inspraak en dialoog te organiseren.

Principes als startpunt voor gesprek en de uitvoering

De VNG legt deze Principles ter instemming aan u voor op de BALV 2019 als gemeenschappelijk kader en ambitie voor alle gemeenten voor de digitalisering van de openbare ruimte. De Principles zijn nadrukkelijk geen eindpunt, maar juist het startpunt voor het gesprek over de verdere ontwikkelingen op dit onderwerp. Om gemeenten daarin te ondersteunen is de VNG voornemens de werkgroep de komende jaren te continueren als (virtueel) advies- en kennisplatform van gemeenten op ethiek en digitalisering. Via dit platform kunnen we met uw input de Principles verdere invulling geven en waar nodig herijken. Gemeenten kunnen ervaringen en dilemma's uitwisselen en met de VNG aan de slag met ontwikkeling van instrumenten voor de praktijk. Dit gebeurt volgens de uitgangspunten van Samen Organiseren, met als streven instrumenten op te leveren die u volgens de GGU methodiek als standaard kunt vaststellen. Een eerste instrument is al in ontwikkeling tussen gemeenten, VNG Realisatie en het ministerie van BZK; een checklist en juridische bepalingen voor gemeenten om opdrachtgeverschap goed in te vullen bij projecten rondom dataverzameling in de openbare ruimte. Daarmee kunnen gemeenten gemakkelijk, overzichtelijk en deels uniforme overeenkomsten met marktpartijen kunnen sluiten.

Op de [VNG-website](#) kunt u twee animaties over de Principles terugkijken. Voor aanmelding voor de werkgroep kunt u contact opnemen met aantink.yeh@vng.nl.

Met vriendelijke groet,

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Mr. J.H.C. van Zanen
Voorzitter